Knjižničarske novice

Srečko Bončina, Narodna in univerzitetna knjižnica

Uporaba umetne inteligence v mEga iskalniku in podatkovnih zbirkah EBSCOhost

Uvod

Umetna inteligenca postaja vse bolj prisotna tako v vsakdanjem življenju kot v strokovnem in raziskovalnem okolju, kjer spreminja načine iskanja, obdelave in uporabe informacij. Vse pogosteje se uvaja tudi v informacijske in iskalne sisteme knjižnic, ki omogočajo dostop do strokovnih in znanstvenih virov. Temu razvoju sledi tudi EBSCO, ki v mEga iskalnik in druge vmesnike postopoma vključuje funkcije, ki temeljijo na umetni inteligenci. Te uporabnikom pomagajo pri oblikovanju iskalnih poizvedb, pregledovanju rezultatov, presoji ustreznosti člankov ter iskanju informacij v posameznih dokumentih.

Te funkcije ne nadomeščajo klasičnega iskanja, branja celotnega besedila ali kritičnega vrednotenja virov. Njihov namen je olajšati prve korake raziskovanja in skrajšati čas, potreben za prepoznavanje ustreznih virov. V nadaljevanju predstavljamo funkcije, ki pri iskanju in delu z dokumenti uporabljajo umetno inteligenco. Razpoložljivost posamezne funkcije je odvisna od uporabljenega vmesnika, nastavitev in vrste dokumenta.

1 Umetnointeligenčne funkcije v vmesnikih ponudnika EBSCO

1.1 Iskanje s pomočjo umetne inteligence

Funkcija **Iskanje s pomočjo umetne inteligence** *(AI-Assisted Search)* (Slika 1) omogoča oblikovanje iskalne poizvedbe v naravnem jeziku. Poizvedbo lahko zastavimo v obliki vprašanja, tudi v slovenščini in drugih neangleških jezikih, pri čemer je lahko učinkovitost iskanja glede na uporabljeni jezik različna. Namesto klasičnega oblikovanja iskalnega niza s ključnimi besedami in logičnimi (Boolovimi) operatorji lahko v iskalnik vnesemo celotno vprašanje, na primer:

- Kako vpliva umetna inteligenca na kognitivni razvoj mladostnikov?
- Na kaj morajo biti pozorni čebelarji pri vzreji kranjske sivke?
- Ali se v evropskih državah že pojavljajo bolezni, ki jih prenašajo invazivne vrste komarjev, kot je tigrasti komar?

Umetna inteligenca poizvedbo razčleni na ključne besede in besedne zveze ter pri tem upošteva njen kontekst in namen. Tako oblikovana poizvedba se nato obdela z uveljavljenimi iskalnimi mehanizmi, ki uporabljajo metapodatke, predmetne oznake, logične operatorje, razvrščanje rezultatov po relevantnosti in druge metode informacijskega poizvedovanja. Uporabnik lahko preveri tudi, kako je sistem njegovo vprašanje pretvoril v iskalno poizvedbo.

Funkcija je uporabna predvsem za uporabnike, ki še niso vešči iskanja strokovne in znanstvene literature, pa tudi za izkušene uporabnike, kadar raziskujejo manj znano področje ali želijo hitro oblikovati začetno poizvedbo. Pri zahtevnejšem, zlasti sistematičnem iskanju pa so še vedno primernejši napredno iskanje, iskanje po posameznih poljih, uporaba kontroliranega besedišča ter premišljeno oblikovani iskalne zahteve z logičnimi operatorji.

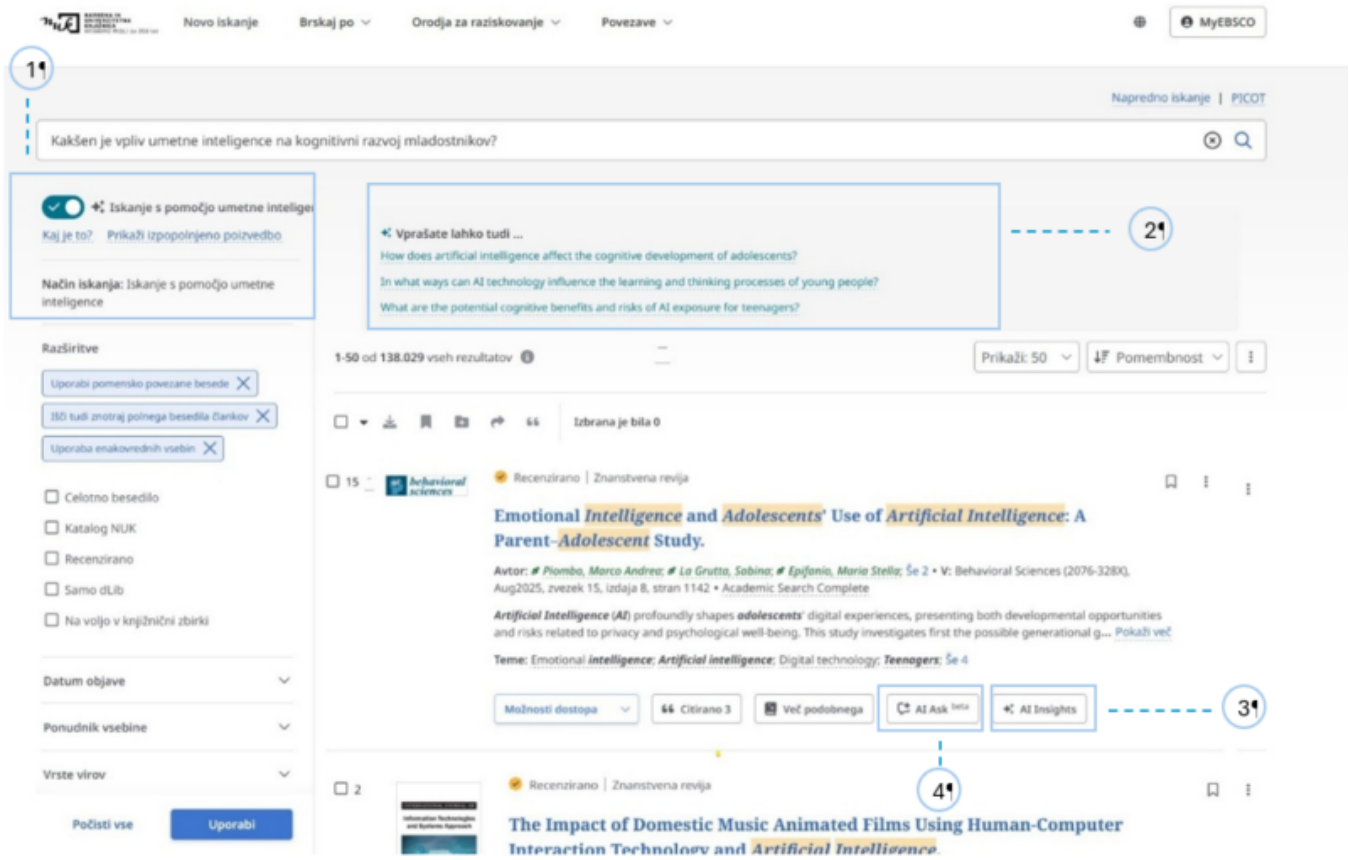

Slika 1: mEga iskalnik z označenimi funkcijami umetne inteligence (zajem zaslona)

1.2 Predlagane nadaljnje poizvedbe

Po iskanju s pomočjo umetne inteligence lahko vmesnik uporabniku ponudi predloge za nadaljnje iskanje. Funkcija predlagane iskalne poizvedbe, ki je v vmesniku prikazana kot **Vprašate lahko tudi** ...(*You may also ask ...*), na podlagi prvotnega vprašanja oblikuje sorodne ali ožje poizvedbe. Trenutno (avgust 2026) so ti predlogi ustvarjeni le v angleščini.

Če uporabnik na primer išče vpliv umetne inteligence na kognitivni razvoj mladostnikov, mu lahko sistem predlaga vprašanja o vplivu umetne inteligence na učne sposobnosti mladostnikov ali druge ožje vidike obravnavane teme.

Predlogi lahko pomagajo razširiti ali zožiti raziskovalno vprašanje, odkriti nove vidike teme in natančneje opredeliti nadaljnje iskanje. Ker so ustvarjeni samodejno, mora uporabnik presoditi, ali so smiselni in ustrezajo njegovemu raziskovalnemu namenu.

1.3 Ključni poudarki članka

AI Insights pripravi od dva do pet kratkih vsebinskih poudarkov izbranega članka, kadar je za funkcijo na voljo ustrezno celotno besedilo. Uporabnik lahko tako že na seznamu rezultatov ali pri pregledu zapisa hitreje presodi, ali dokument obravnava njegovo raziskovalno vprašanje.

V poudarkih so lahko izpostavljeni glavni namen članka, uporabljena raziskovalna metoda, pomembnejši rezultati ali ključni sklepi avtorjev. Funkcija ni na voljo pri vsakem zapisu; prikazana je le pri dokumentih, ki izpolnjujejo pogoje za njeno uporabo.

AI Insights ni nadomestilo za izvleček ali branje celotnega članka, temveč orientacijski pripomoček za hitro presojo ustreznosti vira. Pred uporabo informacij v seminarskem, zaključnem ali raziskovalnem delu je treba navedbe preveriti

v izvirnem dokumentu.

1.4 Vprašaj ta dokument

Funkcija **Vprašaj ta dokument** (*Ask This Document*) je dostopna prek gumba **AI Ask**. Uporabniku omogoča, da izbranemu dokumentu zastavlja vprašanja v naravnem jeziku in prejme odgovore, ki temeljijo izključno na vsebini tega dokumenta. Funkcija podpira več jezikov.

Prednastavljena so tri vprašanja, in sicer:

- Povzemi ta dokument. (*Summarize this document*)
- Katera metodologija je bila uporabljena v tem dokumentu? (*What was the methodology used in this document?*)
- Kateri so sklepi tega dokumenta? (*What are the conclusions in this document?*)

Uporabnik lahko seveda zastavi tudi katero koli drugo vprašanje, na primer:

- Kaj je glavni namen raziskave?
- Katere bolezni prenaša obravnavana vrsta komarja?
- V katerih državah je bila raziskava izvedena?
- Katere omejitve raziskave navajajo avtorji?
- Katere so najpomembnejše ugotovitve članka?

Funkcija vprašanje analizira, v dokumentu poišče ustrezne odlomke in oblikuje odgovor na podlagi informacij, ki so v njem zapisane. Uporabnika usmeri tudi na mesta v polnem besedilu, na katerih temelji odgovor, zato lahko informacije preveri v izvirnem kontekstu. Če dokument zahtevane informacije ne vsebuje, funkcija odgovora ne dopolni z informacijami iz drugih virov.

V istem pogovoru je mogoče o dokumentu zastaviti več zaporednih vprašanj. Uporabnik lahko tako najprej preveri glavno temo članka, nato pa vpraša še po metodologiji, rezultatih, geografskem območju raziskave ali posameznem strokovnem pojmu.

1.5 Pogovorno iskanje z umetno inteligenco

Funkcija **Pogovorno iskanje z umetno inteligenco** (*AI Conversational Search* [BETA]*) omogoča, da uporabnik v pogovornem okolju zastavi raziskovalno vprašanje, prejme kratek odgovor z navedbami uporabljenih virov in nato z dodatnimi vprašanji nadaljuje raziskovanje (Slika 2).*

Ta funkcija se razlikuje od možnosti **Vprašaj ta dokument**. Funkcija **AI Ask** odgovarja na vprašanja o enem izbranem dokumentu, pogovorno iskanje pa je namenjeno raziskovanju širšega nabora vsebin in virov.

Avgusta 2026 je funkcija v različici beta na voljo le za zbirko Business Source Ultimate v posebnem vmesniku *Business Searching Interface*. V mEga iskalniku in drugih vmesnikih EDS zato trenutno ni na voljo.

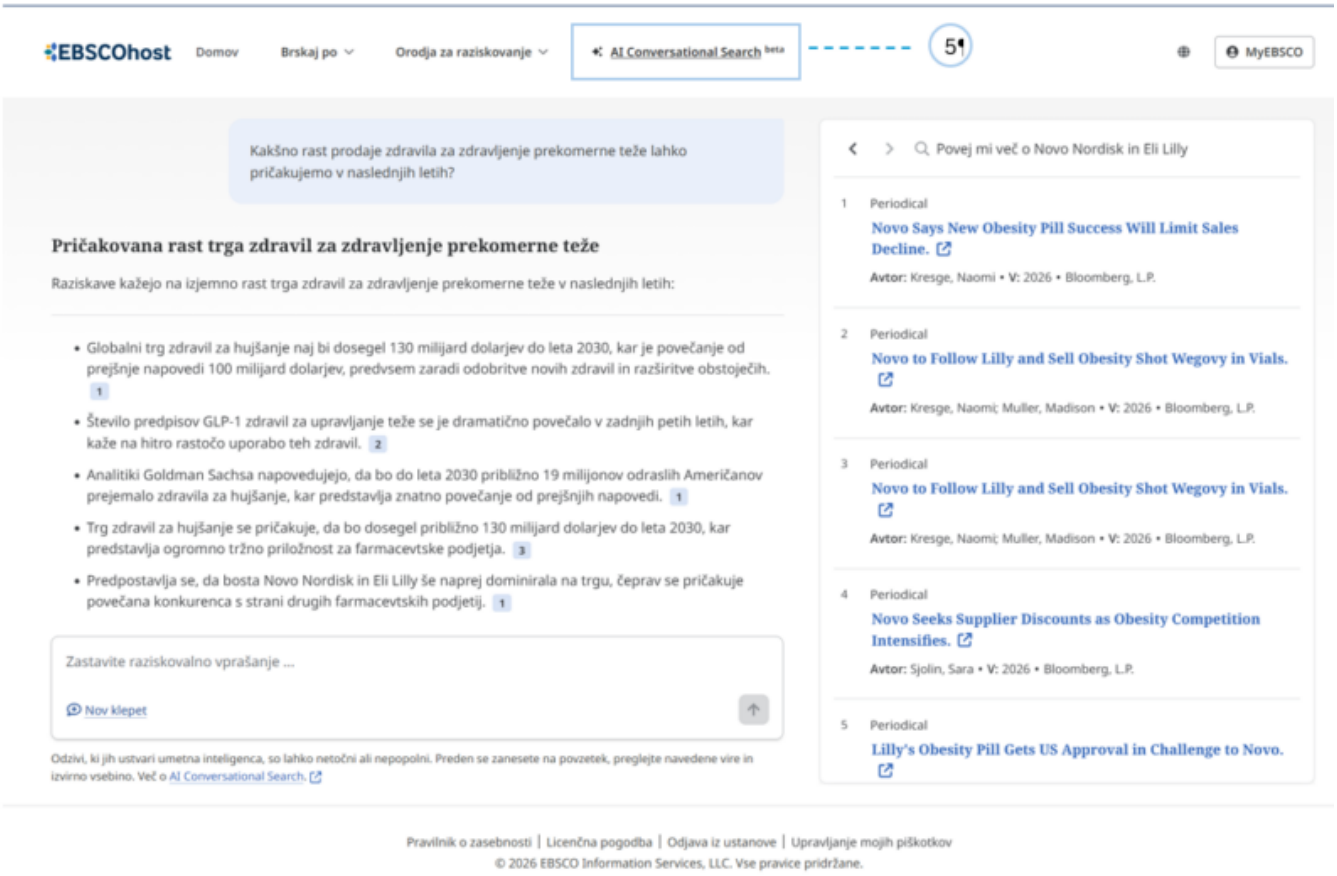

Slika 2: Pogovorno iskanje z umetno inteligenco (AI Conversational [BETA])

2 Klasični načini iskanja ostajajo pomembni

Funkcije umetne inteligence dopolnjujejo, ne pa nadomeščajo uveljavljenih načinov iskanja. Uporabniki lahko še naprej uporabljajo osnovno in napredno iskanje, logične (Boolove) operatorje, operatorje bližine, iskanje po avtorju, naslovu, predmetnih oznakah in drugih poljih ter rezultate omejujejo glede na leto objave, vrsto publikacije, dostopnost polnega besedila in druga merila.

Vmesnika EBSCOhost in EDS omogočata tudi razvrščanje in filtriranje rezultatov, dostop do polnega besedila, shranjevanje zapisov v račun MyEBSCO, izvoz bibliografskih podatkov, pošiljanje zapisov po elektronski pošti ter pripravo navedb v različnih citatnih slogih. EDS lahko v enem iskalnem okolju združuje članke, knjige, revije, časopise, zapise iz knjižničnega kataloga in druge vire, ki jih uporabnikom zagotavlja posamezna ustanova.

Razpoložljivost funkcij umetne inteligence je odvisna od nastavitev posamezne ustanove, uporabljenega vmesnika, naročenih zbirk in vrste dokumenta. Če določena možnost ni prikazana, to ne pomeni nujno, da funkcija ni del EBSCO-jeve platforme, temveč morda v konkretnem okolju ni omogočena ali za izbrani dokument ni na voljo.

3 Odgovorna uporaba umetne inteligence

Odgovori, predlogi in poudarki, ki jih oblikuje umetna inteligenca, so pripomoček za iskanje in razumevanje virov. Uporabnik mora informacije še vedno preveriti, presoditi kakovost in ustreznost publikacije ter razlikovati med znanstvenimi, strokovnimi in poljudnimi viri.

Pri pisanju seminarskih, zaključnih in raziskovalnih del praviloma navajamo izvirni članek, knjigo ali drug vir, ne pa samodejno ustvarjenih odgovorov oziroma poudarkov funkcij **AI Ask** in **AI Insights**. Pomembne informacije je treba preveriti v izvlečku in polnem besedilu izvirnega vira. Posebna previdnost je potrebna zlasti pri medicinskih, pravnih in

drugih vsebinah, pri katerih bi lahko napačna ali iz konteksta izločena informacija povzročila resne posledice.